

Петко Тодоров

Змейова сватба

Лица:

Змей Горянин

Дядо Славе

Баба Славовица

Цена, тяхна дъщеря

Любен, най-голям син

Стоил, втори син

Стамен, най-малък син

Дамян, момък

Марта Билярката

Три козарчета

Моми и момци

Селяни

Действието става в Темно Загоре.

Действие първо

Ясна есенна нощ прибулила двата планински хълма, помежду които се е свило селото. У дядови Славови на двора. От едната страна под чардака на къщата се простира широк измазан трем, в дъното на трема се отварят врати, за вътре в къщи. Насреща се тъмней сливакът и окастрените дървета с листници. Двора загражда висок затрънен плет, всред който се дига малкият покрив на пътните врати. Зад плета и вратите се простира селската морава, а зад нея нагоре по двата хълма се виждат разхвърляните къщи на селото. Наоколо вече затихнало, но още във всеки прозорец свети.

*Току-що се навечеряли дядови Славови и всички излезли на двора. **Дядо Славе** цъка с огнивото да си запали лулата; той е вече побелял старец, с рунтави вежди и строго лице, но макар попрегърбен и надвит от години, духом още доста силен. **Баба Славовица**, негова пора жена, с по-мека и блага приказка, тя държи свецта и свети на дъщеря си, която постила една черга в трема. **Цена** е осемнайсетгодишно момиче, сега щу се промоява и за тази вечер облечено цяло в нова премяна; през кръста е запасала златен ремък, златна огърлица свети около врата ѝ. **Любен**, попрекарал вече момък, с подбръснати по страните маджарски бради и кротък нрав, ту влиза, ту излязва от къщи, носи възглавници и помага на сестра си. **Стоил** и **Стамен**, отстъпили по-настрана в двора, шушукат нещо помежду си. Стоил е момък тъкмо в силата си, с равна уверена реч, Стамен година-две по-млад от него, сприхав и свадлив, когато говори, вика и всякога като да се кара.*

Дядо Славе (от трема към Стоила и Стамена мърмори) — Ай досега на параята се пулихте един други в очи. Какво се пак потопорихте настрана да шушукате? Не сте се виждали сякаш! Или вий се наядохте, за добитъка не ви е еня.

Стоил (досадливо) — Преди да седнем, им забърках ярма. Не са я изяли още.

Дядо Славе — Плява като им занесеш, да не забравиш да притвориш обора. Тряба биля и чуловете да извадите. Ношем стана вече хладно. (Изведнъж разсърден на синовете си, които продължават да си шушукат.) — Думай им какво щеш. Те сякаш с боб са им затъкнали ушите!

Стоил (още по-досадливо) — Не викай. Ще го притворя. Знам.

Дядо Славе — Вий все знайте. Овцете кой прибра. Подигнали ли вратника да го залостиш или го остави да зее апачик? Ама комшулука оттатък? Като не стана да си обиколя къщата аз самичък... (Отива към пътната врата и я заключва.)

Цена (като чува, че се траква заключалката, подига плахо очи) — Ами че нали...

Стамен (дръпва се и отива да отключи) — Какво заключваш!

Стоил — Рече веднъж и наша Цена да накладе седянка.

Любен — И ний ще затворим на хората вратата си.

Дядо Славе — Седенки ли ще ми кладете? Да събирате махалата, да не ме оставяте да спя. Като е заключено? Има мандало. Аз не искам къщата ми денем да стои отворена, не посред нощ. Мойта къща не е хан. Като си прибера своето в нея, людски, който ще влезе да хлопа. Да го видя. Вий не поглеждате нищо вътре — отвън дето ще доде, за него мислете. Казах ви воловете, за овцете — (Тръгва да завие зад къщата, но **Стоил** го преваря и той остава.)

Стоил (пресича го и бързо завива зад къщата) — Не ми вади душата, аз си зная работата!

Стамен (като закрачва след брата си) — Бодем му очите, като ни гледа!

Дядо Славе (без да обръща внимание на приказките им, повръща се в трема) — Ти, Любене, комшулука иди да видиш. — Какво си помъкнал тези възглавници?

Любен (завива към листниците) — Сега.

Дядо Славе (към баба Славовица, по-меко само) — Не стига една рогозка — и черга, че и възглавници.

Цена — Ами че викала съм момичетата. На земята ли ще седнат?

Баба Славовица (към Цена) — То наредихме вече — качи се горе. Малко круши ли ще извадиш, малко орехи ли. Какво да е, да се позалъжат.

Цена се изкачва по стълбите горе на чардака. **Дядо Славе** с **баба Славовица** — сами в трема.

Дядо Славе — Те по другите къщи все на черги и възглавници. Ами ай там на тревата на двора... Облякла се, натъкмила се, чак нанизите си й си дала. Е-е-е!

Баба Славовица — Дала съм й ги... От пладня днес е захванала да ручка из раклите. Да ми отваря работа утре цял ден да гъна и нареждам пак!

Дядо Славе — Който ще се жени за нея, той на седенките ще доде да я търси, нали? И синовете ми като са тръгнали и те...

Баба Славовица — Като живеем все, казва се, между хората. Докогато бяха малки, ни стъпвах някъде, нито ми идеше някой. Сега подраснаха, че и момиче — ще се сродяваме със света.

Дядо Славе — От никого не съм видял добро и за пет пари помощ. Не ми трябва никой.

Баба Славовица (загрижено въздъхва) — Мене по не ми трябва. Ами с нашето дърпане никой не смее да ни доближи — ей пуснали се приказки за Цена.

Дядо Славе — Колкото туй — отръки им иди.

Баба Славовица — Марта Билярката напред дохожда. Отвъд от уста в уста вървяло по махалата: — Като не сме пуцали наникъде дъщеря си, тя се захласнала подир оногози... Чуй какви приказки!

Дядо Славе — Подир кого?

Баба Славовица — Пущиняка, дето из тилилейски усои се скита. Змея Горянин. Като нощ покрай дома обикалял и нощес го видели, като завил през моравата на зелен кон.

Дядо Славе (раздразнено) — Кой си е развалил устата? Ай сега ще им дам да ме...

Разговора пресича **Цена**, която слиза от чардака с пълна престилка сушени овошки.

Дядо Славе (разгръща престилката на дъщеря си) — Е, ами за нас? Изнеси всичко на хората днес — утре няма ден в тази къща!

Цена (с видима досада) — Двайсет момичета ще додат. Колко да им сложа.

Дядо Славе — Ти цяло село ли си калесала? Да си ми казала тогава и вола си да им заколя. Да ги нагостиш.

Баба Славовица (за да пресече спора им, към Цена) — Иди ги изсипи в тавите. Те са на стълбата. Не ги ли видя?

Цена се повръща към чардака.

Дядо Славе — Кои ще додат, дето толкоз се е запънала тази?

Баба Славовица — Моми, момци — на седенки кои се сбират?

Дядо Славе — Аз ще отида да си легна. Кой ще стои при тях. — Тъй мойта дъщеря да я оставя. Все млади хора...

Баба Славовица — Момчетата нали са тука.

Дядо Славе (отива към къщи) — Хм. — Любен да стои да ги наглежда.

Цена пак слиза, свъсена и недоволна.

Цена (към майка си) — Поискала ли съм един път аз нещо сама да направя, да не станете всички върху мене. Да ми го извадите из носа.

Баба Славовица — Хайде сега! Баща и майка, те са затуй.

Цена — Цял ден не стига, дето ти си ми мърморала, сега ами и той.

Баба Славовица — Ний като гълчим, то не е за зло.

Цена — Другите момичета нямат бащи и майки!

Баба Славовица — Не ми трябват другите! За коя са треперали тъй из къщи?

Цена — Струпали сте се над главата ми, ще ми извадите душата.

Баба Славовица — Тъй, защото сме се спрели от всичко, само тебе да гледаме да настаним — затуи ли? Мари, братята ти не посягат да се женят. Ей на — от батювите ти Любенови връстници останал ли е някой?

Цена — Не съм ги вързала.

Баба Славовица — Тебе чакат. На батя ти Любена — що му подуммахме лани с баща ти! „То ако има едно добро място в село — вика, — като се сродим с него, Ценка не може вече там да отиде. Трябва на друго. Пък колко са места като за нея тука.“

Цена (с насмешка) — Ще се свършат.

Баба Славовица — На друго село няма да те дам. Една ми си и си най-малка!

Цена — Аз няма да се женя.

Баба Славовица — То като ти доде времето и като ти излезе късметя, до тебе няма да се пита.

Цена (кърши пръсти) — Още не се знай.

Баба Славовица (строго) — Какво? Отсега да не си проумила — на своя глава?

Цена — Ще видим.

Баба Славовица — Братята ти мъже до тавана станаха, още се слушат у нас, ти вчерашна... Хъде, можеш ли изкара някоя. Мисли си подире! — Откога съм те в люлка залюляла, оттогази съм затичала да ти събирам прикя. В горницата два диплуза са натрупани, не мога да ги стигам вече. Имай късмет само! Една кърпа ако видиш!

Цена — Дръж си пък прикята. Аз и без нея.

Баба Славовица (гневно и подозрително) — Какъв ще бъде той този, дето ще те вземе гола — върлина? Или вий в къща няма да влизате?

Цена — Да знаеш. Може и да не влезем.

Баба Славовица (вперя удивена очи) — Ти да не си си турила нещо на ум? Плетеш едни, нищо не ти разбирам.

Цена — Когато потрябва, ще разбереш.

Баба Славовица — Я думай!

Цена (досадно) — Остави ме сега де. Хайде си върви спи.

Баба Славовица — Искам да зная аз какъв бръмбар ти се върти в главата. Дето толкоз съм се блъскала и залягала — де ще отиде моя труд, да ми кажеш.

Цена (спокойно, като гледа настрана) — Аз ще пристана на Змея Горянин. В пещерата да ме заведе.

Баба Славовица (изведнъж сепната, отстъпва от нея и я смярва с очи) — Татул ли й някой даде днес или... Мойта дъщеря! Тя аслъ баба Марта напред... (Приближава се до нея и с тих, комахай умолителен глас.) — Ама как — като ти доде приказка на устата, Ценке, и няма да помислиш биля. Ще я тупнеш, само да ме прирутиш. И сега отде накъде пък Змея.

Цена (хванала слабостта на майка си) — Тъй, само приказка!...

Баба Славовица (почва да я милува) — Мойто момиче — то няма да ми зачерни дните на старини... И на братята си, и на нас старите за гордост ще ни бъде тя... Че аз за децата си съм дала целия си живот и само за тях искам още няколко години да поживея.

Цена (полека се отдръпва от милувките ѝ и дяволито почва да я подпитва) — Какво баба Марта напред?

Баба Славовица (като да ѝ се подмилква) — Баба Марта, Билярката. Не я ли знаеш? Едно време Субаша искаше жива да я изгори, задето смичала в кладенеца си месеца да го дои посред нощ.

Цена — От месеца мляко ли донесе у дома?

Баба Славовица (не иска да ѝ каже) — Пък ти все да видиш. Тя всякакво носи.

Цена — Вода от кумуняка и овчарски босилек не ти ли даде? Като заспя първи сън, да ме полееш. Да не можал до мене да се доближи Змея. Кажи де!

Баба Славовица — Кумуняката и овчарски босилек, те и от уроки чуват, и от... (С въздишка, като се замисля.) — Когато вземе да подрастя момичето в една къща и грижите в нея порастят.

Цена (нежно, като се доближава до майка си) — Недей му мисли, ма! Подрасли са ти всичките деца, да си взема вече всеки грижата самичък.

Баба Славовица — Голяма е мойта грижа, Цено. Не се отбила тъй лесно. Момичето не е момче. Всякакво край него се върти и обикаля. То не може да си дигне очите да види всичко право както си е.

Цена — Ха, не ще право погледна! На кого искаш?

Баба Славовица — Сам господ и света Богородица да чуват, а то майка, и братя — в пазва да те скрийме, пак...

Цена — От Змея ли искаш да ме криеш, ма?

Баба Славовица — Ама какво ти е влязъл този пушняк в устата днес?

Цена — Овчарчета казвали, в тилилейски усой била пещерата му... Там си стоял самичък. Наоколо по рудини му пасели само зелените коне — впрягал ги в кочи, цели от злато...

Баба Славовица — Да ги впряга, да върви. Пръждама му главата.

Цена — Пък в село само нощем, на зелен кон слязвал.

Баба Славовица — Не ми трябва. Не искам да го чувам биля! Как не ще ми кажеш и ти някога сваятна приказка. За змейове ще ми...

Цена — Хайде — няма.

Баба Славовица — По седенки вий затуй ли ходите! Да слушате овчарите. Той баща ти право дума. Какво ще чуеш на седенки! — Канила си ги сега — изкарайте тази вечер, и да си знаеш — туй-то. Ти още си малка. Който ще те иска, сам да дойде. Ще го накараме с баща ти да си изуи ай там пред прага обуцата, тогаз да влезе. — Дал господ в тази къща: петима зетйове има на привод да доведе.

Цена (удивена) — Ама и с мъжа си — пак да ме затворите при вас?

Зад къщата се показват **тримата синове** на дяда **Славе**, които се повръщат към трема.

Баба Славовица (тръгва да се прибира) — Питай братята си. Аз не знам. Те да ти кажат. Има ли по-добро за едно момиче у дома си, при своите да остане.

Любен и **Стоил** вземат по един триножник, седат и запушват. **Стамен** и **Цена**, изправени до двата стълба, стоят прави.

Любен — Забавиха се гостите ти, Ценке.

Цена (пред братята си по-свободна) — На друго място, щом станат от паралята, и тичат, ама у дома...

Стоил — Знаят, дядо им Славе не размита зарад тях.

Цена — Остарели и двамата, залостили се в къщи, искат да се омъжа пак тука, при тях да ме свържат.

Стамен (с подигравка) — Ти си намери вече мъж, омъжи се, ами те те вързаха. Амчито!

Цена (обидено) — И като го намеря — до тебе ли ще се допитвам, бре!...

Стамен — Накичила се, прищъпнала се с мамините чапрази, мисли се и тя вече мома. Момците ай тъй един през друг ще се забият за нея. Не види още колко хляб има да яде.

Цена — Ти нали си момък. Гледай себе си.

Любен — Не се наддумвайте де! Мома е Ценка. От четирма ни тя първа под венчило ще отиде. Аз съм ѝ харесал вече момъка. И му казах на седянката и той да дойде.

Стамен — Аз го зная. Дамян.

Стоил — Него ли пък намери?

Любен — Той ваш връстник, аз не го зная, ама гледам, като мома е. И кротък е, и прибран е. И вуйчо им ще им остави що от що.

Стоил — Малко сме гонили двама да изкупуваме кучетата. Да не са толкоз мъдри сега, знайме се. — Имаме една сестра, на него ще я дадем!

Цена — Той пък Стоил за никого не ме дава. — Напред го попитах за Змея, сропа ми се.

Любен — И аз ще ти кажа: да не поменуваш току този Змей, че срамота.

Цена — Какво, като го поменувам?

Стамен (сопнато) — Е, стига де! Като ти кажат един път, разбери от дума!

Цена (малко засрамена, към Стоила) — Кажи каквото знаеш пък за Дамяна.

Стоил — Ти още си малка. Пък и да порастеш, не е то за тебе на момците работите да дириш.

Цена — И тогози, когото мъж ще взема, и него ли да не диря?

Стамен — Мъж ний ще ти намерим.

Цена — Бре! Ти пък ще ми търсиш мъж!

Стоил — Като съм бил и пребил с всички. Зная на всекиго под ноктите. И като ги гледам как се притварят: който се излъже да им хване вяра...

Любен — Ний затуй сме пък трима. Да разузнайме, да видим всекиго: и от всичките да отберем, който ни е...

Цена — Ама аз ще стоя в къщи, тука, вий ще тръгнете и тримата да ми търсите, ха? (Клати глава.) Хо-о-о!

Разговора им пресичат **момите**, които захлопват на пътните врати.

Една мома (откъм пътните врати вика) — Ценке мари, как се отваряше портата ви?

Цена (припва през двора и отваря вратата) — Дръпнете портата и подигнете мандалото. Не можете да си отворите.

Втора мома — Като не сме идвали у вас други път.

Три моми, пременени, коя с хурка, коя с чорапи, влизат и тръгват към трема. **Ценините** братя ги посрещат.

Първа мома — Ний ли сме първи?

Цена — Откогато съм ви зачала...

Втора мома — Викахме: да дойдат други преди нас.

Любен — Вие пък и на седенките взехте ред да дирите. Добре дошли. Минете да седнете.

Момите свенливо пристъпват и присядат на единия край.

Трета мома (към другарките си) — Аз нали ви казвах — да почакаме още малко.

Цена — Какви ставате, момичета. Ще ви се разсърдя. На друго място, като отивате, дирите ли тъй?

Трета мома — На друго място — ама у вас не се ходи то току-тъй!

Във вратата влизат още **няколко моми** и те се приближават към другите. **Цена** през всичкото време посреща гостите, а **братята** ѝ ги канят.

Четвърта мома (още на двора) — Добър ти вечер, Ценке моме, накладе ли си седянката?

Любен (към първите моми в трема) — Сякаш всички чакали, вий да сторите почин. Ей ги вкупом заваляха.

Пета мома (към Цена) — В трема ли ще ни каниш? Гледай, нали е неука. Да си постлала една рогозка ай тука на двора, че да си накладохме и огън. Какво ще се тъпчете под чардака всички.

Цена (дига рамена) — За по-хубаво уж.

Любен — Добре е, добре е и под чардака. Подир някой час ще огрее над върховете месеца — оттука по-хубаво се вижда. — Накладеш огън, отхвъркне някоя искра. Листниците ей ги де са.

Момите минават и сядат. След тях други.

Стоил (към новата купчина моми, които идат) — Най-подир и отвъденченките. Ей ги!

Шеста мома (с другарките си минават и сядат) — То ако питате, ний не сме дип за вашата седянка, ама... Хай, добър ви вечер.

Стоил — Тъй, без отвъденченка седянка захваща ли се!

Стамен — В село нова песен най-напред отвъд се запява.

Трета мома — Ха-ха. И отвъденченки сами си водят момците със себе си.

Цена — Само у дома не рачиха да ги доведат.

Седма мома — Те пък тука, очите им са останали в нашите момци!

Шеста мома — Мари, имаме и на тях да дадем, и на нас да останат.

Общ смях.

Осма мома (към съседката си) — Виж пък Бона. Щом дадохме и захвана.

Седма мома — Право. Амчи за тамазлък ли ще ги държим!

От другия край момите се заливат още по-гласно със смях.

Четвърта мома — Тази пък съвсем през просото.

Любен — Сега проумях и аз защо на всяка седянка отвъденченките чакат.

В мигом затихналата от смях седянка се чуват гласовете на **момците** — цяла дружина тръгнала насам. Но преди да влязат, спрели се на пътя зад плета и се препират.

Един момък — А бе, като ще вървите, вървете! В болярски къщи аз на седянка не ходя.

Осма мома (засрамена от препирнята на момците) — Тези додоха тук да се препират. Чувай ги!

Момъкът (продължава да вика на пътя) — Да не смея ни мома да закача, ни приказката си да чуя. На други седенки или буля ѝ ще излезе, или някоя леля — ще подреме, ще си отиде. Тука се опулили тримата ѝ братя, треперят да не лапна сестра им.

Любен (като се поокашля без нужда) — Тъй ли било! Я гледай.

Други момък (пак на пътя) — Седянка ли е то! Замъждели две гъбясали свещи, окумили се... Ела бе, ний ще накладем тука на поляната седянка, да видят какво бива. Един огън ще разпалим — от кошари овчарите сами ще слязат при нас. Като надуют кавали, да завъртим хорото — нека, която може да търпи, да стои вътре!

Стоил (към седянката) — Носете си много здраве и двама.

Дружината на момците се разделя на пътя. **Четирима момци** влизат в дядови Славови и се доближават при седянката.

Първи момък — Искам на ергенския си рабош и седянка у дядови Славови да мина. В тази къща още не съм дохождал на седянка и тука да дода.

Шеста мома — Гледай само да не ти изгорят рабоша в тази махала, че на всеки кът май огън има накладен.

Любен — Било тука, било отвъд — ергенски рабош все трябва да се хвърли най-подир в огъня. Заповядайте!

Втори момък — Аз пък тази вечер съм дошъл Ценка да задилям. Казвам си го направо още от вратата.

Момите се разсмяват гласно. Почват се тук-тамешушукания и закачки.

Втора мома — У-у, пък този: пуснали тарля под одър, той на миндеря...

Втори момък — Пазарлъка си правя аз от по-рано. Ако ви отърва. Ако не — да бяга кой накъдето ще. Аз зная, Ценка с мене държи. Мойте сладки и медени никои няма да ги разправи.

Стамен (показва му да седне) — Е, хъде, превивай си там жонгалите, стига разправя!

Трети момък (клати се и като че не може да се намести добре) — Като не съм научен на седенки върху възглавница да седя...

Четвърта мома — Дайте му един пън, мари. Стига се е местил като на тръне.

Четвърти момък — Вий пък само да се присмивате и шушукате.

Първи момък — Ами-ами. Забили си главите в чорапа, млъкнали — мене на сън взе да ме прибива.

Втори момък — Ценка ни чорап, ни хурка й трябва. Тъй бива на седянка. (Към Цена.) Ела седни де! До мене туй място за тебе чака.

Цена (тръгва към чардака) — Чакай да ви донеса малко сливи по-напред.

Щом **Цена** се отделя от седянката, след нея тръгва **Любен**, който я задържа на стълбите.

Любен (шепнешком) — Да не си се полъгала, Ценке! Кое момиче ще отиде само до момък да седне. И знаеш ли го каква мазна Гана е. На колко момичета е завъртял ума. — Той...

Цена (иска да се качи по стълбата) — Бе, бате Любене, подире ми казвай. Тука пред момичетата...

Любен (мъчи се да я задържи) — Аз него го зная. Чакай да ти кажа. Когато бяхме във Влашко, за него викаха...

Цена (плахо припва по стълбата) — Е, няма. Остави ме. — Чакай да снема...

Четвърта мома (шеговито удря по ръката с вретеното седналия до нея първи момък, който се опитва да я закачи) — Там насреща Бона, бре. Какъв си ти таквъзи!

Първи момък — Пък нека е Бона.

Трета мома — Уж де! Не са се нагласили един срещу други да седнат.

Шеста мома — Мари за момци да ви бъде. Да ви ги харижем всичките!

Пета мома — Отвъденченките лесно си харизват гальовниците.

Седма мома — Плет ли ще плетем от тях!

Трети момък (към другарите си) — Тя каква стана, бе? Те тази вечер съвсем ни подбиха.

Първи момък — Ачи не бяхме влезли във вратата и взеха да ни показват огньовете, де да си горим ергенските рабоши.

Любен — Защо ний не останахме с тебе във Влашко. Там са по на цена мъжете.

Първи момък — Ами. — Седнах при Неда, дано от тази махала ни прегледат, ама и тук няма да ни огрей.

Шеста мома — Ба-ба. Що са дни за напред са.

Цена слиза и донася две тави сливи и орехи, които слага на гостите си.

Първи момък — Сега още на Ценка ми е надеждата. Какво ще ни даде. А-а, тя сушени сливи и орехи носела. Аз рекох, ще изнесе ябълки: да доде при мене, само една червена ябълка пред всички да ми даде.

Четвърта мома — Бре, какво си прави самичък устата. Червена ябълка на кого се дава.

Цена (неседнала още и тръгва към листниците, да завие) — И ябълки ли искате? Да ви донеса. Тъкмо сме изкопали трапа в градината, не сме ги още закрили с папрат.

Трети момък — Свата затуй е дошъл. Червена ябълка от тебе да земе!

Едвам **Цена** достига до листниците и по-скоро я настига **Стамен**.

Стамен (иска да задържи сестра си) — Къде ще вървиш! Те се разлигавиха пред тебе и ти им хвана вяра. Какъв е, знаеш ли? — Дето с кръчмаря отваря механата и с кръчмаря я затваря. Той ралото сред нивата оставя, да слезе в село за вино! Пропил е...

Цена (с досада го пресича и пръпва зад листниците към градината) — И-и, сега намерихте! Остави ме на мира, бари ти!

Всред смеховете и задевките влиза през пътните врати и се доближава до седянката **Дамян**, момък Стоилова пора, с бяло открито лице, облечен чисто и стегнато. Той се държи по-настрана от другите момци, със скрита гордост: приказките му и смехът му са премерени и с момите твърде не се задява.

Пета мома (щом забелязва Дамяна, че иде) — Много ще има да си точите зъбите вий за червена ябълка от Ценка, доде е този. Видите ли го — макар да е най-сугарен!

Дамян — Добър вечер.

Любен (на крака кани новия гостенин) — Заповядай, Дамяне. Дал бог добро. Мини да седнеш отгоре.

Дамян — Стой си, бай Любене. Да погледна най-напред седянката прав. (Приближава се до Стоила и сяда.) Аз тука до Стоила ще седна.

Любен — Какво се забави ти тъй? Най-подирен идеш.

Дамян — Ами послушах се от дома, да чуя песента на момите. Рекох, пък може и да не са дошли още.

Стоил — Сега ще подкършат те. Тук са най-гласовитите отвъденченки.

Осма мома — Нека подиямат най-напред момите от вашата махала. Ей Ценка — тя да ги поведе.

Цена се повръща, оставя няколко ябълки в тавите и сяда до **Стамена**. Закачките и смеховете от час на час все по-буйни стават.

Първи момък — По-голяма мома от Ценка няма ли, бе?

Втори момък — Всички все Ценка чакат; все нея зяпат в устата.

Шеста мома — Пък вий двама ще я лапнете!

Трета мома (сбутва другарките си) — Бона завижда!

Седма мома — Аз да съм на Дамяново място. Тъй да се въртят всички около изгората ми...

Дамян (заприказван на друга страна, като чува името си) — А-а, какво казвате?

Четвърта мома — Ти все закъснявай и се заплесвай настрана, че ще видиш...

Осма мома (като се сбутват с шеста и седма мома) — Сега ще ти кажат...

Дамян — Какво има?

Шеста мома заедно със **седма мома** вместо ответ запяват —

Китчице ле, буйна лобода,
я дай ми нож да се пробода.

Четвърта мома — Слушаш ли, Дамяне? За тебе се пей!

Момите (всички в хор допаят) —

Заради наш'те ергени
не знаят моми да любят.

Първи момък — Дамяне, опичай си ума! Не са те за шега нашите. Аз нали ти казвам: моми да се любят и ергенлък да се прави, не е то лесен занаят на тези години.

Дамян — Да са пък живи и здрави приятели: те са взели занаят на ръка и за мене. Ще ме научат.

Шеста мома (към първия момък, полуглумливо, полуласкаво) — Защо не сте го научили момчето досега, бре? Какви сте вие таквизи?

Първи момък (излеком се надига и тръгва да заобиколи седянката, да отиде и да седне при шеста мома, като между това полуглумливо, полуласкаво се разправят и двамата) — Учим го и го караме все дано го вкараме в пътя, ама и ний като падаме малко неуки.

Шеста мома — Страх ви е да не ви вземе хляба.

Първи момък — Който не си държи хляба, ще му го вземат.

Шеста мома — Я се бягай оттука. Иди по-напред при него по тънко всичко да му разправиш.

Първи момък — Болярско чедо е. Не поема тъй лесно! (Като се присламчва до шестата мома, сяда до нея и незабелязано я отделя зад момите.). Пък с приказки не става то само отдалеч. Като не поседне тъй по-отблизо, да наведе глава... То, какво да го правиш...

Шестата мома и първият момък зашушукват помежду си. Речта поемат другите на седянката.

Четвърти момък — Аз да ви кажа. Припейте го с Ценка, да видите как ще се отвори.

Трети момък — Хайде припявка, хайде армосване — все едно.

Дамян — Много бързате вий, момчета. Не става то тъй.

Трета мома — Той пак захвана да се назлъндисва.

Дамян — Хубава работа. Не е за назлъндисване. Другого припейте. Малко ли са моми и момци тука.

Трети момък — Исах да ти помогна, Дамяне... Мене пък припейте.

Четвърти момък — Мене, мене.

Седма мома — На всяка седянка все вас ли ще припяваме! Ей ви изгорите!...

Осма мома — Те да пеят. Вий им отпявайте.

Втори момък — Ценке, викни из едно гърло два гласа, да се припейме с тебе. Ти запей, аз ще ти отпея!

Цена — Аз сама. Други не искам да ми отпява.

Четвърта мома — Слушайте да чуйме Ценкината песен. Как сама тя ще се припее.

Цена запява и цялата седянка притихва, заслушана в песента ѝ. След малко над планинските хълмове изгрява закъснялата пълна месечина.

Цена (отначало тихо и после все повече и повече, като да се отдава на песента си):

Жениш ме, мамо, годиш ме,

ала ме, мамо, не питаш:

жени-ща ли се — не ща ли.

Мене ме, мамо, Змей люби.

Втора мома (пресича я, смутена от песента ѝ) — Мари, Ценке, поплака ли пееш? Със Змея се припява.

Цена (продължава увлечена):

Ката ми вечер дохожда

и тая вечер ще дойде.

Змейове с бели атове,

змеици в златни кочии.

Първа мома (всред затихналата седянка) — Пък как го изпя!...

Всички се спотаяват неловко, като че никой не знае отде да подхване

реч. **Братята** на **Цена** са се навъсили и тримата. Само тя огледва цялата седянка с ясно лице и засмяна.

Цена (след малко мълчание) — Не ви ли харесва мойта песен?

Дамян (насилено усмихнат) — Защо да не ни хареса. Хареса ни. Само че... Какво ще кажеш ти, бай Любене?

Четвърти момък — Като си искала да се припываш със Змея, да си калесала и него на седянката.

Пета мома — Толкози момци тука, ти чак Змея отиде да дириш.

Цена — Всички странят от него — аз го пък харесвам.

Момите всички се изсмяват гласно. **Братята** й още по-недоволно се въсят.

Стоил — Да си виждала ти Змея, че да го харесаш?

Цена — По приказка. Както са ми разправяли за него.

Дамян — Какво добро си чула?

Цена (дига рамена) — Ех, харесва ми — тъй.

Любен — Малка е тя нашата мома още, глупава. Не знае кое хе за приказка пред хората, кое не.

Цена — Защо ще крия. Чунким всички не говорят из село, че покрай дома като нощ обикалял Змея Горянин!

Първа мома — Мари не ставай такваз. Гледай я!

Стамен (ядосано) — Ще приказват те из село и той ще обикаля, ама като пипна едного!...

Цена (ядосано към Стамена) — Е, какво пък ти само трециш. Проглуши ми ушите!

Втори момък — Я го изпъди. Да дода да седна до тебе, че аз да ти разправа за Змея! Нощя към втори петли, когато угаснат всички седелки, като обикалям самичък по друмищата, пресрещали сме се с него и билия един други цигара сме запалели.

Цена (със силно раздражено любопитство) — Тъй ли? Ами какво търси след втори петли по друмищата?

Втори момък — Търси да изправят по гърба му някоя кобилица, каквото и аз. Пуста младост, като не се търпи и на двама ни!

Цена — Той млад ли е? Казват, когато полетял на коня си през гората, дъбрави без вятър се закършали...

Четвърти момък — Как ще остарее! И дъбрави като хала ще кърши — срещу силата му никой няма да излезе. Цял ден само себе си гледа: да се нахрани, напои. Какво му е друго работата.

Трети момък — Казват, лете, когато зазреят нивите, ката ден на разсъмване ги обикалял, обирал най-едрите зърна. От тях си месил хляб и хлябът му бил бял като мляко. Пък по гроздобер, преди още да са влезли хората в лозята, той от лоза на лоза обирал най-едрите зърна; имал вино в кърпа да се носи.

Цена — Ами защо се е скрил в пещерата?

Втори момък — Защото му е крив света.

Цена — Какво прави там самичък по цял ден? Не му ли се стяга душата, като се е отделил от хората?

Втори момък — За какво му са хората. Припичал се и се излежавал там на слънце пред пещерата си и кроял само каква поразия ще направи.

Дамян — Змей — самичък той е цяла поразия, ами.

Цена — Чакайте. Който знае нещо, да разправи за него!

Трета мома — Божке, каква си, Ценке. Мене ме е страх само като му поменат името, ти си седнала да разпитваш за него.

Цена (изкривява глава) — То като се рече веднъж за някого... Зная аз... Змей бил. И него майка не е ли родила!...

Трети момък — Бе той като се облеци веднъж в темнотата, три дни ще бягаш, ами...

Цена — Ха, какво ще ми стори?

В това време зад плета на моравата светва огън. **Момите** вперят плахо очи нататък.

Първа мома (сепната) — Какво зашумоля, какво светна нататък?

Втора мома — Ха, приказваха. Да не би?

Стамен (скача и се хвърля към плета) — Аз ще му кажа... Да има само късмет!... (Вижда огъня и се извърща от плета, по-спокойно.) Онези наклали седянката си...

Втори момък (намерил сгода, докато се повърне Стамен, прехвърля се и сяда на мястото му до Цена) — Той да върви да гони Змея, пък аз тук ще се наместя до Ценка. Отблизо да я вардя. На мене тя има вяра. (Мъчи се да я отдели зад момите.) Какво те знаят другите, какво ще ти кажат. Аз и Змея...

Стамен (се повръща и вторият момък, недорекъл още реч, той го сблъсква сърдито да стане) — Хъде-хъде, не се въвирай, където не те викат! Върви си на мястото.

Втори момък (не иска да стане) — Аз забих кол вече, не се дигам...

Стамен (още по-сърдито) — Хайде, че не ми носи много от таквиз... Чуваш ли?

Цялата седянка удивена замлъква и ги загледва.

Втори момък — Ще се дигна, ама няма вече да седна. Казвам ти! Ще отида ай там на моравата при онез.

Стамен (крясва) — А-а, ще ми накривиш! Ще заплача за тебе!

Втори момък (става и си тръгва) — Останете си тогава със здраве.

Стамен — Много ти здраве!

Първи момък (става и повлича крака след другаря си да си върви) — Като е било тъй и аз ще си отида. Право казваха напред онези. Не ни е работа тука. Със здраве.

Стамен — Праздосвай се и ти. Не съм ви калесвал, ще ви гледам хатъра.

Любен (пресича го да го спре) — Ама, Стамене, и ти...

Стамен (още по-високо крясва) — Какво? Като са гости, роб ли ще им стана? Ще оставя сестра си да я дърпат пред мене. Щели да си отидат! Прав му е пътя на всекиго.

Момците отиват на моравата. Оттам се чуват смях и викове. Цялата седянка е млъкнала неловко. Къщните врати се отварят и облегат върху тях, показва глава **дядо Славе**.

Дядо Славе (мрачен, още както е спал, и строго) — Ще осъмвате ли? Попяхте, посборувахте — че стига де! Нали сте моми!... Като дърти пияници трябва и крамола да дигнете, тогази да се разпилейте от механата. И ний сме хора най-подир! Няма зарад вас да си оставим съня и нощта. (Изглежда сурово всички, после се дръпва навътре и затваря вратите.)

Сякаш вряла вода попаря седянката, засрамени, момите са навели глави, всички мълчат.

Четвърти момък (става и изведнъж всички настават след него. Сред общото мълчание) — Хайде, момичета.

Любен (засрамен, смънкава под нос) — Разбрахте се всички. Той нашия баща...

Момите купом тръгват из вратата и без някоя да дигне глава, без да продума, излизват. Щом другите около огъня на моравата ги чуват, размиват се гласно и се развикват. След малко нататък засвирва овчарски кавал и се завъртява хорото, засвирва овчарски кавал и се завъртява хорото.

Унижена и посрамена, **Цена** не отива да изпроводи другарките си. Тя става и се обляга о единия стълб под чардака, в трема. Братята ѝ изпращат гостите. Между това, докато те се бавят нещо край вратите и гледат хорото, **Дамян** се повръща към **Цена**.

Дамян (уж като по-свой, иска да я утеши и посъветва) — Няма нищо. Той дядо Славе стар човек. Тези са научени. И те за у вас ли са!...

Цена (мъчи се да си сдържи яда) — У дома не е никого да поканя! Ний не сме за хора.

Дамян — По-други хора сме и вий, и ний. Виж тези, щом излязоха, и си завъртяха хорото. Там зарад тях — на моравата.

Цена — Олекна им. Тук на всички беше се запушила душата. И смеха им, и приказките им, всичко сякаш насила. Кой можа да се отпусне у дома!

Дамян — Амчи като виждат, не им е тука мястото. Те си знаят своята.

Цена — За какво живеят, знаят.

Дамян — Защо? И ний ще гледаме пък нашата.

Цена — Радост, песни и хора — само зарад тях са.

Дамян — Не можем ний да тръгнем като тях, я!...

Цена — Аз ще тръгна. Защо да не тръгна?

Дамян (дига рамена) — Не знам. Те сами на своя глава всичко си карат. По хората младуват, по извор и по седенки се харесват; ни до майка се допитал, ни до баща, погледнеш, без поп, без кръстник някоя вечер момъка току заведе момата в къщи...

Цена — Ба, ще се запрат като мене тук — да чакам ти да се допиташ до цялата си рода, че да ми проводиш сгледници.

Дамян (като да се сбърква изведнъж от прямотата ѝ, иска да се оправя) — Ама аз съвсем не исках туй да кажа. Отварял ли съм приказка за такова нещо?

Цена — Е, де! И когато сама на право ти го кажа, ти се объркваш.

Дамян (озъртайки се към братята ѝ, с понижен глас) — Ний тука помежду си ли ще го уговаряме. Тъй не стават те тези работи. Чева не сме...

Цена — Нека бъде твойта. Да се знай, че аз първа съм ти казала за сгледници и сватба. На мене ми е все едно. Само знай: туй, дето си го турил на ума си, да го извадиш. Няма да бъде!

Дамян (наканен да си върви, със смях и подмилкване иска да заглади). — Ха-ха, ти сега си иди легни. Ами че ти още си малка. Има време. То всичко ще се нареди и уговори. Като си отспиш утре, ще видиш как ще ти премине. Ха-ха, лека нощ. Остани си със здраве...

Дамян току-що отминава и **Любен**, и **Стоил** се повръщат към **Цена**, която, навела глава, тъй си стои, опряна о стълба.

Любен — От първи сън ли го събудихме или нещо се размисли, да го хвана яд...

Стоил (със сдържан гняв) — Показахме се хубаво! Да ни видят хората колко струваме. (Към Цена.) Ти не знаеш ли баща ни какъв е! Защо събираш момичетата, да те само срами пред тях?

Цена (решително се отвръща от братята си. С едва сдържани сълзи, гневно). — Не ми трябва мене вече никого да знам в тази къща. Аз ще се махна оттука!

Любен (кротко) — Хайде, хайде сега...

Цена — Утре ще се разчуй из село. Как ще се покажа! Те и тъй момите страняха от мене.

Стоил — Туй да ти е обица на ухото. Да помниш други път!

Цена — Какво съм крива? Вий на всяка стъпка вървите подире ми и не ми давате да си поема дъх.

Стоил — Колкото затуй. Не викай. Ний вървим подире ти, защото ти не знаеш ни какво приказваш, нито къде стъпваш и на какво можеш да налетиш. Какви бяха тези приказки за Змея тази вечер? Не те ли е срам?

Цена — Не ме е срам. На каквото налетя! Вий ме оставете! Да го видя сама. Аз нямам ли очи?

Любен — Ама ний за твое добро, Ценке...

Цена (не ще и да слуша) — Оставете ме. Не искам, не искам аз вече нищо от вас!

Стоил — Ще те оставя за змейове да ми бълнуваш и разпитваш. Я хайде върви спи!

Цена — Спете!

Любен (на влизане в къщи, като се извърща към моравата) — Тези пък докога ще хепат! Хайде, Ценке. Да затвори Стамен вратата. Прибирайте се!

Любен и **Стоил** влизат в къщи. **Стамен** притваря вратата и се повръща при сестра си.

Стамен — Е, какво сега?

Цена (към него още по-рязка и груба). — Върви спи и ти!

Стамен — Чудо голямо! Можеш ли се разплака като малко дете!

Цена (едва си сдържа сълзите). — От тебе излезе всичко — махвай се оттука! Ти не си ми брат. Не искам да ми продумваш вече.

Стамен — Хо-хо! Един нехранимайко дошъл да си криви устата пред тебе, ти искаш... Скоро ли ти трябва? Прилика ли ти е той? Ще те вземе ли? Какво е тръгнал като пале наоколо ти!

Цена (сърдито) — Няма вий да се вмесвате в моите работи. Разбирате ли? Когото ще взема, до него аз сама ще си проправя път.

Стамен — И за Змея не искаш ли да те оставим? Сама да си проправиш път чак до тилилейски усои.

Цена — То не е твоя работа. Ако ми харесва той, в тилилейски усои ще отида. Хайде, махвай се!

Стамен (полу на себе си) — Пъй — на какво се прави! Ще те оставя. Върви в тилилейски усои, където щеш...

Стамен влиза в къщи. **Цена** остава сама. В същото време кавалът издига и прикърша. Със смехове и шум **момите** се разотиват. Мигом настава тишина, пълната месечина се затуля зад облак и в мрачината се чуват няколко самотни хълцания на **Цена**, която плаче сама.

След малко месецът изплува зад облака. От мрачината иззад листниците се показва **Змея**, снажен и силен мъж, със загоряло лице, ниско под брадата му се мяркат редки зелени влакна брада. Той е в облекло тук-там с люспи, които на лунните лъчи пъстрейт и сияят около снагата му. Върви предпазливо, огледва се и за всичко говори с цинична усмивка.

Змея пристъпва две-три стъпки и се спира сред двора. Цена, разплакана, навела глава и не го вижда.

Змея (полу на себе си, като се дърпа) — Тази нощ и плета прескочих, озовах се чак вътре, ама. Как викаше онази вещица: ще ти светят нейде маслото... (Към Цена с насмешка.) Плачеш ли? Защо плачеш? Гальовника си ли чакаше тази вечер — не доде? Аз пък дойдох. На мене се порадвай! — Или от седянка си тръгнахте — той с друго либе отиде? А? Същите думи да му каже, същите клетви да му стори... Ти остана сама. Плачеш! Която не си е свивала полите, по сватбата й ще я разплачат още повече. Ха-ха-ха! Всичко зная аз в село как става...

Цена (сепва се, поглежда го плахо и изведнъж навежда пак глава) — Ти Змея ли си?

Змея (поклаща глава) — Горянина. Чувала ли си за мене? Де не ще чуеш. И малки, и големи нали все с мене плашат. Подигни си главата. Да те видя — хубава ли си. Или и ти си някоя изпражена от слънцето жумерка, да те не погледна!

Цена (едва си подига главата, засрамена) — Какво ще ме гледаш.

Змея — Ха, тъй. На хубост ми каца окото като оса на мед. — И ти ме погледни! Тъй ли съм страшен, както разправят за мене? Харесваш ли ме? На коня да ме видиш, още по ще ти харесам! Ха, дохождаш ли с мене? Аз няма да те търся. Горе при мене няма свекърва да ти гледа под зъбите, няма дружки да ти се смеят. Туй съм аз, както ме видиш! — Ката сутрин с праснак и ягоди ще те храня, докато сама на ягодка ми замязаш. — Хи-хи-хи, виж и аз дърт пръч как приказвам. По ли ми приляга от вашите момци, а?

Цена — Не ги зная момците. Аз не обичам таквиз.

Змея — И мене съвсем не ми идат отръки. Тъкмо уйдисваме си. — Идваш ли да те зема?

Цена (плахо и любопитно) — Къде ще ме водиш?

Змея — Хе, ти само тръгни с мен. Да видиш! Ще те заведе, дето никоя от дружките ти не е стъпвала, нито пък ти някога ще стъпиш. Там, дето и насън не си сънила. Края на света ще видиш. Най-напред пред тебе слънце ще огрява и най-подир зад тебе ще залязва. По три дни можеш гладна да стоиш, няма да умреш от глад. Нашироко да живееш, отвисоко да гледаш.

Цена — Ти смееш ли се или се подиграваш с мене?

Змея — Защо да се подигравам! Не е за смях.

Цена — Аз съм сита на таквиз.

Змея — Тръгни подире ми, сама да видиш. Няма кой да ме хвали само. Останал съм самичък и не зная откъде по-напред да захвана. Мене къщата ми е къща, на връх планина чак... Ха, дохождаш ли?

Цена — За какво ти съм?

Змея — Какво пита? То съвсем...

Цена — Аз нищо не зная, нищо не мога.

Змея — Ти само склони. Аз всичко ще ти кажа.

Цена (с видимо усилие над себе си, пресича го) — Добре. Заведи ме в твойта къща.

Змея (опуля очи и се стъписва, без да може да повярва на думите ѝ. После като че се догажда, усмихва се злобно) — О-хо-о, този път Марта Билярката пък тебе ли проводи? Намерила стръв за въдицата си, дъртата вещица! Като ден дето ми се мъкне в пещерата за билки да подпитва и да ми разправя селските клюки... Стръв насреща ѝ да не устоиш!... Колко стръка кумуняк ти даде да ме запоиш и колко тинтява да ми измъкнеш душата? Хи-хи-хи, вещицата проклета! Оброк тя сякаш е сторила, кожата ми да одере. От люспите ми кремъци за диканята си да направи. С плъхове на запустялото си огнище билки да ми върше! Ха-ха-ха!

Цена (сама не разбира добре за какво ѝ говори) — Аз Марта Билярката не съм виждала. Ела.

Змея — Ела!... И рече. Да дода, а?

Цена — Аз сама те викам. Ела.

Змея (още не смее да се доближи) — Ела! — Само тази дума в живота си не бях чувал.

А защо те е страх да си дигнеш очите да ме погледнеш, а?

Цена (с дигната глава) — Не ме е страх. Ей ме!

Змея — Я, ръцете ти. Какво държиш?

Цена (дига и показва ръцете си) — Нищо нямам.

Змея (бързо се доближава до нея, хваща я за ръцете и я оглежда). — Имай само късмет да ме мамиш! Да си прикътала от билките на онази нейде. С огън ще те облея цяла.

Цена (кротко и плахо) — Нямам нищо. Нали ти казах. Аз искам да ме заведеш там, дето никой не е стъпвал. Пред мене слънцето първо да изгрява, зад мене да залязва. Там, дето напред рече... В приказките дето се разправя...

Змея (гледа изпитателно в очите ѝ, после ласкаво засмян) — Взе ми ума... Какво щях да кажа. Ами майка ти, баща ти, като станат утре да видят, че те няма?

Цена (дръпва се обидено) — И ти ли за майка и баща!... Аз не те мислех... Тогази остави ме! Защо си дошъл? Бягай се.

Змея (ласкаво, иска да заглади) — Сърди се... Хайде... Мене ми се плете езика. Не зная какво щях да ти кажа. Чака. Ти ще додеш? При мене? Моя да станеш? Там да те заведа, на връх планината...

Цена — Ако не се подбиваш с мене. Ама ти... Аз виждам!

Змея — Подбив настрана. Хайде! Ще те изведа, утре цяла в роса ще те окъпя! По самодивски поляни... Мене вече устата ми приказват, ушите ми не слушат. — Какво щях да ти кажа. И цветя ще береш, китки ще кичим двама. За нищо грижа няма да имаш... С думи не мога ти изказа. Аз в целия си живот толкова думи не съм казвал. Ела, сама да видиш. Да видиш колко е хубава гората... Нощем как притихва и как се събуждат върхарите на дървесата на разсъмване... От мойта пещера да видиш, че надалеч се гледа. По небето нощем има толкова много звезди... Никога тук в живота си няма да видиш тия кървани звезди.

Цена (подава му плахо ръката си, но с другата се хваща още по-силно за стълба, като че се бои) — Води ме при звездите. Където щеш... Макар първи път да те виждам. Ще дода подире ти. Ако ще би... Ще дода!

Змея — Коня ми е хвъркат. Чака отвън. Метна ли му се, като вихър ще свий. Никой няма да ни види. Подковите му са чисто сребро, водно злато — клинците му. Ти се не плаши само. Кучета ще лавнат, село ще хукне, ти затвори очи — от нищо да не те е страх. Месеца няма половин път да е стигнал, аз ще те занеса у дома.

Цена — Не ме е страх!

Змея (дръпва я за ръката) — Противиш се? Недей мисли. Аз за нищо не мисля.

Цена (едва пристъпила насила три стъпки, мъчи се да спре и поглежда назад) — Ами аз щях... Дали ще?... Те отидоха да спят... Тъй изведнъж.

Змея (преграбча я и дига на ръце) — Хванах те аз вече! Никой не ти трябва! С мен!

Цена (безсилно се бие да се откопчи от ръцете му. Просълзена) — Пусни ме. Ще дойда. Да ти кажа само...

Змея (завива зад листниците с нея) — Ако ще би цял свят... Никой не може те отне от ръцете ми!

Чува се **Змея** как прескача плета и полетява на коня си като вихър. Изведнъж лавват силно кучета, разкукуригват се петли — обща тревога наоколо.

Из къщи изскачат **Стоил** и **Стамен**, разтревожени, огледват се и хукват един към вратата, други към градината.

Стамен — Какво без време петли пропяха?

Стоил — Де е Цена?

Баба Славовица, както е спала, гологлава, боса и по долна дреха изскача навън с гърне в ръка. След нея **Любен**.

Любен — Аз им казах и на двамата да се приберат.

Баба Славовица (плачливо, като се озърта) — Цено, Це... Ценке... (Към Любена.) — Сварила бях билъе...

Любен (не дослушва майка си и тръгва към моравата) — Чакай да видим.

Далеко край село излавват още веднъж кучета и замлъкват. **Баба Славовица** припада на един триножник в трема и в тишината заплаква сама.

Действие второ

На другия ден, в росни зори. По мъхнясалите скали отвън пред входа на пещерата на Змея току-що огрели първите слънчеви лъчи. В ясната утрина се открояват далеко нататък планинските вършини. Вътре в пещерата все още сумрачно. Отвред са привели сводове черни скали, в едина кът на които клокочи шумлив, бистър поток; той пропада между скалите и се губи под земята. По-насам от потока, върху три повалени дебели ствола, е леглото на Змея, постлано с папрат и мъхове. Насреща малко огнище, до него широка плоча като паралия, а върху ѝ наслагани кратунки, дървени съдове, два кутела — покъщнината му. Наоколо из дупките и пезулите на канарите са натъпкани разни треви: чубрица, мащерка, прахан и пр.

Отвън отблизо и далече се чуват звънци на кози и тропот. В пещерата е тихо, само потокът шуми в скалите. На леглото на Змея се е отпуснала и заспала дълбок сън **Цена** — уморена, тя и не помръдва.

След много ни малко влиза **Змеят**, лицето, брадата, люспите му — цял окъпан и разкравен от утринната роса. Той носи в едната си ръка ягоди, един сноп с шумата и корените, в другата две-три сухи съчки. Пристъпва на пръсти, огледва Цена, после оставя ягодите на плочата, съчките — върху огнището, и захваща да се бърше от росата, полека, като че се бои да не разбуди спящата. Като се обърсва, изважда от едина пезул прахан и огниво, захваща да пали огъня.

Три **козарчета** като ярета се струпват вън на скалите, изничат навътре към пещерата, закачат се и се кикотят.

Първо козарче (след като занича мълчаливо, показва шепнешком към леглото) —

Булка, булка си довел Змея. Ей я, хи-и-и, спи!

Второ козарче — Кога ли я е довел?

Трето козарче (занича надвесено през двете) — Трябва нощес. Напред, слънцето не беше още изгряло, тръгнал по росата из усойната. Ягоди да й бере.

Второ козарче — Какво се е смърлушил. Превил крака до огнището, не му приляга и огън да си накладе. Пък младоженик.

Трето козарче — Хем не му иде отръки, хем пък ще се отсрами. Като се събуди от сън, да види, че всичко е приготвил. Хи-хи-хи!

И **трите** не могат да се удържат, изкискват се, някое се подхлъзва, бутва камък, друго се хваща за шубрака, изтрополяват, **Змеят** чува, връцва се и скача с разперени ръце да ги пъди.

Змея (шепнешком) — Пш-шт! Вървете при яретата и козите си. Какво тука?

Размени, **козарчетата** пръпват надолу из урвата.

Змея (като се изстъпва на скалите пред входа) — Когичком пък подушихте и се начоголихте насам. Ха, вървете си де! Какво ме гледате.

Той се повръща на пръсти, огледва **Цена**, ритва насам-нататък някой камък, като че разтребва, после пак зацъква с огнивото да пали огъня, който все още не може да се разпали.

Едвам се загледал в огъня и **козарчетата** едно след друго предпазливо се изстъпват на скалите и почват да изничат и да го дразнят отново.

Трето козарче (кима с ръка на другите долу) — Не бойте се. Пак при огъня седнал.

Второ козарче (заедно с първото, като се повръщат) — Тя спи. Да я видим, като стане. Каква е.

Змея (извъръща се и захваща да им кима с глава шепнешком, но без да става от мястото си) — Пак се домъкнахте! Нали ви казах да си вървите. ОТ дума вий не разбирате ли?

Второ козарче (заедно с другарите си, смеят се насреща му и не помръдват) — Да ти видим булката, Змейо. Амчи ти я доведе — ний искаме да я видим. Отде я открадна, а?

Първо козарче — От седенките ли?

Змея (без да става, още по-сърдито) — Какво ви влиза на вас в работа! Махайте се оттука!

Трето козарче — Е, ти всеки ден ни ловиш из гората козите да ги доиш — ние веднъж се спряхме пред пещерата ти и ни пъдиш. Искаме да видим булката ти, като стане да си мие очите.

Змея — Оставете ме — ще стана! — Не ми опасохте рудниците и храсталаците ми ошмулиха вашите кози!

Второ козарче — Отсега нататък ще има кой да ти шета.

Първо козарче — Нея ли ще провождаш да дои с кутела?

Змея (наканен да стане) — Вий ще се подигравате ли с мене?

И **трите** готови да пръпнат, но го гледат и се смеят насреща му. **Змея** скача и отива към тях. Те изведнъж хукват надолу из урвата.

Змея — Ще ви дам ай сега едно гледане! Никъде да не ви побере. — Тя спи, ще я стреснат в съня й. — Да не сте се окадили насам, че знаете ли се!

Изтъпан на скалите, **Змея** гледа отгоре, а **козарчетата** отдолу продължават да го дразнят.

Първо козарче — У-у! Какво се люти! Ний на сватба додохме. На сватба хората не са тъй, ей!

Змея (кима им отгоре) — Я, оттука! Сватбари!

Трето козарче — Дадохме със свирките си да ти посвирим.

Змея — Ще те пипна, ще видиш една свирка!

Изведнъж и трите **козарчета** засвирват със свирки отдолу и **Змеят** още повече се раздразва, дигва буци, камъни и захваща да хвърля подире им.

Змея (поглеждайки ту към Цена, ту надолу) — С-с-ст, с-с-ст, с-с-ст! Скривайте си пискуните! Млъквайте! Тя още не си е отспала. — Млъквайте! Вие напротив ли ще ми правите! Ще сляза долу, като яре ще разчекна едно!

Козарчетата побягват и млъкват. **Змея** тъкмо ще се повръща в пещерата, отдолу се зачува гласът на **Марта Билярката**, която се качи нагоре по урвата. Тя е дрипава стара жена, накачулена с чувал, на равен като качулка, върви и се подпира на тояга.

Марта — А бре, Змейо, а бре, Горянино! Какви личби си дигнал, пък аз досега да не знам. Коя майка почерни и коя къща запали.

Змея (отгоре, сурово) — До твойте уши стигна ли вече? Кой ти каза?

Марта — Погнал си ги онези, както бях се привела да бера билки край стубеля, едно шу се не метна отгоре ми. Те ми казаха. (Изкачва се при Змея, изпъшква, после занича към пещерата.) У-у-у, умори ме урвата ти, бре! Че заведи ме вътре при нея де! Да я видя. Нали тепърва ще се поопитомяваш или ти пак както си знаеш?

Змея (като ѝ препречва пътя, не я пуща) — Хайде, хайде. Не се ври. Какво ще гледаш. Спи сега.

Марта (гледа го изпитателно и клати глава) — Кой те знай какво нощес... Здравно място у нея не е останало.

Змея — Ами, с пръст ако съм се до нея...

Марта — Брей, дърт пърчо, зная те аз тебе. Не ща да ми се вериш. Не ти ли виждам очите?

Змея — Какво ще ти се веря. Не съм мигвал цяла нощ.

Марта — Барим вдовица ли, някоя каква да е, като за тебе — или на младо развали ума?

Змея (обидно) — Не щеш ли теб да бях взел?

Марта — Дъртакът му н'един! Младо е зяносал.

Змея (самодоволен) — Късмет, видиш ли! Аз и самичък не знаех, че то било съвсем зелено, като го откъснах.

Марта (стрелосва го с ръка) — У-ух!

Змея — Дигнах го, перушина. В тъмнотата хубаво се не виждаше. По пътя, докато го донеса, то заспа в ръцете ми. Додох тука, сложих го на леглото — и нещо не ми дава да го събудя.

Марта — Хи-хи-хи! Сбъркал се.

Змея — Седнах настрана, гледам го — заподдѣмало си, кротко, тихо, като агне. Не шавва.

Марта (надзърта през рамото му) — Остави ме да надникна. Само да я зърна, бре! Аз помайчима ще ви стана.

Змея (не я пуца) — Тука не ща ти да влязваш! Не ми трябва мене помайчима. Върви си.

Марта — Хем пък завижда! Слушай, за какво пак щях да дохождам да те питам.

Змея (досадно) — От твоите разпитни ми е дошло дотук вече! Какво пак?

Марта — В село има крава ялова. Три години става се гони и не може да се задържи. Не я остават бичища и волове. Нямах ли биле раздялно, да я отърва някак от тях? Ти тука сред цветята лягаш и ставаш...

Змея — Мене няма вече да ме излъжеш. Нищо не казвам. Зная ги аз таквизи. Билъе разделно... Уж кравата...

Марта (за да заглади, полу на шега) — Змейо, ще ми паднеш на ръката, с два стръка ще ти потъмня и ум, и сваят! Че ще повикам от цяло село момците, да те наложат с колове, да не станеш. Опичай си ума, хубаво да ме знаеш!

Змея (сопнато) — Я, я, обирай си крушите, да те няма! С билки и момци ще ме плашиш. Като те бутурясам оттука, долу при стубеля ще ти се разпилеят кокалите.

Марта (бърза завива нагоре) — У-у, ожени се, пак оса! Не му се продумва.

Змея се повръща в пещерата. **Цена** още продължава да спи. Той се доближава до леглото, изправя се на едина край пред нея и с умилни погледи ѝ се наслаждава, без да я докосва.

След малко тя се събужда, надига се, той свенливо отстъпва. От най-напред тя се огледва, като че не може да разбере насън ли или наяве вижда всичко туй. После, като съглежда Змея, дръпва се плахо изведнъж.

През всичкото време като вярно псе той стои отстрана и я гледа в очите.

Змея (след малко мълчание) — Спи си, спи си — недей става.

Цена (не смее още да се дигне от мястото си) — Аз на туй легло ли съм спала?

Змея — Дойдохме късно нощес, не можах да набера папрат, да настеля повечко. Убиваше ли те?

Цена (огледва наоколо) — Кога съм дошла аз тук?

Змея — Нощес. Ти спеше, не видя, като те внесох. Аз за довечера ще настеля папрат и ще видя по канарите и мъх да набера: ще стане по-меко.

Цена — Що ща тука? Кой ме доведе?

Змея — Ти забрави. Нали аз те доведох. На ръце те внесох. Стани си плисни две шепи вода на лицето, да се разсъниш. Извора е тука, до нас. Ей де си тече бистра, студена.

Цена — Тука пещерата ли е?

Змея — Хъ-хъ, пещерата. Мойта къща. Аз съм наклал огън, набрах ти и ягоди — по туй време само тука при мене има ягоди...

Цена — Ягоди? Снощи — или насън беше. — Някой ми каза: мляко и ягоди...

Змея — И мляко щях да донеса. Ама чаках да станеш. Да го издоя прясно. Мене тъй ми е по-сладко. Докато е още топло от козата. Ти можеш да си го вариш. Гърне има тука. От една запустяла мандра го откраднах. (Взема един кутел и тръгва да излязва.) — Чакай, да отида да дръпна една коза в драките, да я издоя. — Нали ми си гостенка, трябва да ти шетам.

Цена (полу на себе си) — Гостенка съм била. Той ще ми шета...

Змея (на излизане) — Ай сега ще дода. Онези песоглавци ги прокудих напред, ама козите им са все отблизо. — Ти като си умиеш очите, седни ай тука, накъсай няколко ягоди, докато се върна.

Цена остава сама и боязливо едва се надига от мястото си. Отблизо някъде **козарче** засвирва със свирка.

Цена (още след Змея) — Какъв е. Пък кротко приказва. Туй му била къщата — пещерата. С ягоди и праснак ще ме храни... В приказката на баба то тъй дали не беше. Змейовете, като хванат някого, в пещерите си каквото поиска му дават. Каквото поиска: праснак, ягоди и — И подире го... Покривала му се цялата снага с люспи... (Ослушва се в свирката на козарчето и плахо се надвеса през входа.) Те наоколо и козарчета дохождали... (Кима на козарчето с ръка.) — Козарче, козарче! Чуй какво ще ти кажа. Ела!

Второ козарче (спира свирнята си отвън) — Ами Змея?

Цена — Няма го. Ела!

Второ козарче (дохожда до скалите и все май се озърта) — Вътре не смея. Какво?

Цена — Козарче, брат да ми си: — много ли момичета е погубил Змея в пещерата?

Второ козарче (без да се замисля, върти утвърдително глава) — У-у-у! Казват, чет нямат.

Цена — Ами защо ги погубва?

Второ козарче — Защото е проклет. Той ни дои козите и напред оттук щеше да ни избие с камъни.

Цена — Като ги погуби, какво ги прави?

Второ козарче — Казват, хвърлял ги тъй, вълци да ги ядат.

Цена — Ти някоя виждал ли си да е хвърлил?

Второ козарче (дига глава) — Тц, де ще видя. Загоре — широко.

Цена — Ами отде знаеш?

Второ козарче — Тъй разправят. Всички разправят за него. — И кога го няма в пещерата, пак не смее никой да окади. — Ама тебе пък може да те пожали. Ти му се помоли.

Цена — Слушай, козарче, наше село вижда ли се оттук?

Второ козарче (показва с пръст надолу) — Зелен дол? Стърнищата се виждат. Хе-е-е, там долу, оттатък върбите. При върбите с белянката, оттатък захващат вашите ниви.

Цена (с наболяло сърце, като че на себе си) — Оттука ще слушам песента на дружките си, кога излизат да белят платна.

Второ козарче — Ха-ха, понякога чува се. Надвечер лятос, като подухнеше вятър, донасяше ни тука песента на жетварките.

Цена (продължава полу на себе си) — И по жетва. Те ще извият постат на нивата, пък аз тука, пред пещерата. Змеица — ще слушам...

Второ козарче (доближава се по-близо и като се втренчва в нея) — Тебе, гледам, като че ти се доплака... Да се бягам аз оттука. Ще се върне Змея, ще рече, че съм те разплакал аз, подире...

Цена (след козарчето, което отминава) — Козарче!

Второ козарче (отминало вече) — Не мога му се оправи. Най не може да търпи Змея, когато някой се заплаче отпреде му. Той плач какво е, казват, в живота си не знаел.

Цена се повръща мълчаливо — сяда пак на леглото, обаря глава и се замисля.

Цена — Никой нищо не е виждал, пък разправят всички. И треперят от него.

Марта Билярката се показва между скалите, запира се, гледа втренчено и щом познава дядовата **Славова дъщеря**, втурва се към нея.

Марта (смаяна) — Цено, синко, ти ли си?

Цена (се хвърля към Билярката като към своя) — Аз съм, бабо Марто.

Марта — Въркулакът му с въркулак! В най-първата къща в село да се вмъкне. Дето никой не е посмявал очите си да дигне да погледне. Една-едничка дъщеря! Че тя майка ти жива ще отиде в гроба да легне!

Цена — Свърши се тя, мойта, бабо Марто. Мама, братята ми... Те сега всички ме търсят.

Марта — Как тъй ще се е свършила? Село без огън ще пламне зарад тебе. То да се чуе само! Дядо Славе всички ще дигне. Ще го претрепят...

Цена — Не знам какво да правя.

Марта — Че как би — що би тъй, мари синко? Ти да се излъжеш. Дядо Славе и баба Славовица — най-паметните хора в селото. — Аз бях подочула и вчера намирах да оставя на майка ти каквото трябва. Пък той ме преварил...

Цена — Сама, бабо Марто. Аз му пристанах.

Марта (още по-смаяна) — Хи-и-и, на Змея да пристанеш! На този вонещ дъртак, дето цял ден ай тука на припека се пече самичък. На какъв слаб ум те намери?

Цена — Аз го харесах.

Марта — Какво му хареса! Не го ли видиш какъв е. Той се е престорил, примамил те е с нещо. Кажи ми ти, нищо недей кри!

Цена — Те съседни го видели от няколко ноци, обикалял около дома. Нашите не знаеха ли — или криеха от мене. Онзи ден вечер една от момите ми каза, като се връщахме от седянка. Каза ми: по махалата отвъд разправяли, че Змея ме любел. И мене ме зачовърка нещо отвътре, ай тъй. Не бях го виждала още — затегли ме към него.

Марта (слуша я и не може да се начуди) — Гледай го! На шега го мисли.

Цена — И колкото всички ме плашеха със Змея, колкото го коряха пред мене, толкова по ме теглеше. — Като е такъвзи страшен, мало и голямо приказва за него — нека барим го видя!

Марта — Тц-тц, не знаеш ли, мари синко, че никой не слязва при дявола в пъкъла, да си пали цигарата. — Да си ягмисаш само младостта!

Цена — Пък снощи ми се беше запушила душата у дома. Не можах ни нашите да търпя вече, ни момците, дето само знаят да се закачат с момите и да се наддумват.

Марта — Тях не можеш да търпиш — отиде на туй плашило да пристанеш. Ум ли е — не е ли!

Цена — Мене ми харесва. Нощес на месечината аз бях останала сама в трема — той току изскочи отпреде ми. И щом го погледнах, такъвзи момък не бях виждала! Той не е тъй, както разправят...

Марта — Защо не са те оставяли да го видиш! Ей на. — Кой знай какво те е лъгал и как се е умилквал. Да бях отнейде да го видя, че аз да му кажа!

Цена — Те нашите момци лъжат и се умилкват. Той не е такъвзи. Най-напред се смееше, страх го беше от мене. Подире като се отпусна да ми разправя...

Марта — С имането си или с честта си!... Какво има този пущиняк, с какво ще ти се хвали!

Цена — Разправя ми как гората заспивала. Ката сутрин се къпел в роса... Цели кervани звезди се виждали оттука. Края на света се виждал. — Аз го слушах и всяка дума от устата му я гълтах. Сякаш нещо взе да ми подига мишците. От неговите приказки крила ми израснаха. Дойде ми да литна, да се не върна вече!

Марта — Замайл те е... Има той някоя билка, не мога да го изпитам! — Е, ами сега?

Цена (с понижен плахо глас) — Сега... Мене ме е страх.

Марта — Как ще излезеш оттука?

Цена — Ти за майка, ти за баща, бабо Марто, моля ти се да ме отървеш. Ще си дода с тебе да ме заведеш.

Марта — Да ни настигне Змея, къс по къс да направи и двама ни. Той не е човек да му се примолим.

Цена (просълзява се отново) — Ще ме оставиш ли?

Марта (изважда едно малко шише и ѝ го подава) — Слушай. Недей плака. На ти туй шише. В него има кумуника и овчарски босилек, варила съм ги с мляко от майка и от дъщеря.

Цена (нерешително взема шишето и после го пъхва в позва) — Не смея. Как пък — нищо като не ми е сторил. Напред станах — той в очите ме гледа какво ми трябва, да ми подаде.

Марта — Мари той Змей! Виж я. Ти змеица ли ще му станеш! Да се откъснеш и от рода си, и от своите. Цял живот лице божие да не видиш. Я се опомни малко да помислиш. В какви ръце си изпаднала!

Цена — Забърках се, не мога сама да си събера ума!

Марта — Като задреме подир някой час, ти му излей шишето на челото и бягай тогази надолу. Той може да политне да заплете някои подире ти — бягай, не мой те стигна. Долу ще видиш един стубел, като завиеш край него — в хралупата ще наредя един козар да те причака и да ти покаже пътя. Аз ще отида в село. Те може и да са тръгнали да те търсят. Ще ги проводя да те срещнат.

Тъкмо **Билирката** тръгва да излязва и на входа ѝ препречва пък **Змея**, който се повръща с пълен кутел мляко.

Змея (щом забелязва неканената гостенка, стисва зъби) — Изварди ме, домъкна се пак тука!

Марта (хитро, гледа да се измъкне) — Наше момиче си взел, бре! Тя ми е роднина; да я отмина ли?

Змея (оставя кутела, повръща се и я настига отвън) — Ще ти дам една роднина! Да се вмъкваш, дето не те викат.

Марта — Ама, Змейо, нали щеше да ми кажеш билъе. Има в село крава ялова...

Змея (сблъсква я и я ритва от урвата надолу) — Оттука! Скоро оттука! — Крава ялова...

Марта (полетява надолу из урвата) — Бре, бре, ще се утрепя!

Змея (сърдито, настръхнал) — Да не си стъпила още един път, ще ти счупя главата!

Марта (едва се съвзела, отдолу и вика) — Брей, Змейо, пущияко поразен! Прави с мене каквото искаш, ама онуй дете да го не закачаш — ще ти стане тясно по света, ха!

Без да я дослуша, **Змея** се повръща в пещерата. **Цена**, цяла разтреперана, се дръпва и се навежда на една страна в скалата.

Змея (като се поукротява. Смярва кротко Цена с очи, после мълчаливо свеся вежди, прелива млякото в едно гърне и го туря на огнището!) — Знаех си аз. На вас малко ви трябва. Доде онази тука да ти надума и ти се разтрепера. Вий аслъ всички, другите слушате! Никой самичък себе си не слуша... Какво ти каза? Разправи ли ти колко момичета съм похитил досега!...

Цена (свита и цяла трепери) — Нищо не ми е казала.

Змея — Хм... Не те ли научи как да се отървеш от мене? — Вий нали всички, и за обич и за омраза, при нея тичате. Всякакво й иде отръки. Някой стрък или шишенце не ти ли даде?

Цена — Нищо не ми е дала.

Змея — И да ти е дала... Туй си е то. Навред. Едно дърво расте: ще гръмне гръм изведнъж, ще го пречупи. Или ще го глождат червеи отдолу, докато го изсушат. Мене може пък тъй да ми е отредено: да се сложи една ръка върху главата ми, като гръм да ме порази. Нека барим твоята ръка бъде. Все е по-лека!

Цена (сбъркана) — Ама аз... нищо нямам.

Змея — Не ми се вери! Вяр а клетви за онези хлапаци, дето се усукват около полите ви по хорото и по седенките. За тях ги дръжте. Мене не ми трябват. — Изляз оттам, аз няма да те изям. Какво си се прилепила о стената и трепериш.

Цена — Не ме... Недей...

Змея — Какво искаш? — Ти ми беше на ръка цяла нощ. Да щях...

Цена — Пусни ме да си отида.

Змея — Да си отидеш? Хайде, върви си. Силом не те докарах тук. Помниш — ти сама ме повика да те взема.

Цена — Повиках те, ама... пусни ме.

Змея (досадно, на себе си) — И аз дъртак толкози години миткам, полъгах се като вчерашен. Разкиснах се, примъдрих се, малко остана и да се разлигавя. Пфу, да се не види!... Да ме е яд цял живот, като ми доде на ум само.

Цена (отстъпва от скалата плахо) — Нищо ли няма да ми сториш? — Да си отида.

Змея — По живо и по здраво. — Макар от друга никоя не ме е заболявало тука, вътре. Ти рана ми отвори. Тъй да бъде. Върви си. Ела и пътя да ти покажа.

Той извежда **Цена** на входа на пещерата и дига ръка да ѝ показва в далнината. Тя мълчаливо гледа през рамото му.

Змея — Аз, където ходя, вървя направо — ти ще дириш пътя, дето го бършат всички... Чакай, мъглата още хубаво не се е раздигнала надолу. Онези високи скали, дето се синейт през дървесата — виждаш ли! Там орли се вият. Под тях, ниско край реката, път са провтели дървари. Сляз оттук, долу, при потока ще се разведри над тебе гората. Над

потока ще видиш, бурята е капичнала тук-там дебело дърво. Ти мини по една от тези бръви и върви направо, докато излезеш под орлови скали... То какво нататък като темна мъгла се подаде? Хм, толкози дървари по туй време!... Пътят, чак до нивите и ливадите ви, все около реката. Отсреща по другия рид е липовата гора. През цялата клисура тя се белее на слънцето, като че сега е разцъфнала. Не можеш я позна ти оттука. Щом излезеш от клисурата, ще се разстелят пред тебе почернелите стърнища. Ей ги хи-и-и там! Ей и върбите край белянката — оттам знаеш вече. — Ако те е страх или сама не можеш, аз ще те заведа чак до вас. Макар денем никога да не съм слязвал нататък — ей ме на. Кажи само.

Цена — Аз сама. Не ме е страх. Ще намеря.

Змея (отстъпва да мине) — Ти знаеш.

Цена завива край него, **той** я изглежда с наболяло сърце от глава до пети и тъкмо тя да отмине, той сякаш неволно я хваща за рамената, за да я спре.

Змея — Почакай още. Аз пътя ти го показах. Пак ще си отидеш. Почакай. И да те нагостя барим.

Цена (неохотно се повръща след него) — Нищо не ща.

Змея (сяда до плочата и ѝ налива в една кратунка мляко) — Ела, не бива тъй. Ти не си яла. Ей млякото станало. Седни тука. На пъна. Време имаш. Ето мляко и ягоди. Тези ягоди аз за тебе ги брах.

Цена (сяда като че насила) — Не съм гладна.

Змея — Ти опитай. Няма да те насилиям. И аз ще си наляя. — Да се знай барим, друго ако не — на параля сме седнали двама. (Като че на себе си, с досада). Хм, от туй сякаш топло ще ми държи!... Вятър!... Ама, ех нека! Туй да ти остане и на тебе. Да помниш.

Цена гледа го с вперени очи.

Змея (като я погледва) — Ден до пладня... Ама и когато захитрееш и при мъж като отидеш, за туй, което в мойта пещера си пила, за него да ти доде на ум. — Да е праснак, не е само праснак, не са и ягоди само — целия див лъх на гората съм ти налял да пиеш!

Цена (след като сръбва две глътки) — Ами че все такъвзи преснак като пиеш и тука тъй е ведро наоколо, тебе трябва да е всякога леко. Много леко.

Змея (полу към себе си досадно, полу към нея) — Беше ми олекнало. Как бях се аз примъдрил. Да те чувам и да ти служа. Само тебе тука да гледам и на тебе като вярно псе да служа. — Пфу, сякаш съм дете. И козарчетата ще ме вземат на смях!... Ама хич ти — сама простря към мене ръце: земни ме! Как да се не вдетиниш. Кога съм чувал аз и насън таквази дума!

Цена (свенливо) — Аз тогази и не помислих биля. Каквото ми доде на езика, туй казах. Ти моите тогази...

Змея — Ех, хубаво беше! Където си подам, само топоришки и кобилици ми сочат. Пътя ми всякога замрежен с билки и магии. Цял живот сякаш киселици си ял — стискай зъби и проклетии крои... И кроил съм ги, и върших ги на поразия! Де що съм пипнал, помен съм му оставил, да ме помни, докато ходи по света!... Изведнъж ми падна в ръцете ти — от мене добро да търсиш!... Само като се докосна младостта ти до мене — когато иззад облака се показва месеца, хубостта ти да зърнах... Ех, хубаво беше! Сякаш ядове, що от години са се набирали в душата ми, паднаха и ми олекна — отново като че се родих!

Цена — Че ний може пак да се срещнем. Да се видим някога пак. Ти недей все да мислиш зло на кого да сториш.

Змея — Какво да правя!

Цена — Сляз в село или намери си и ти като всички работа.

Змея (горчиво усмихнат и с яд) — В село... Не искаш ли и на хоро да отида! Аз работа да се не спра бях си намерил. И мойта пещера с царски сарай не я меняхах, ама... Пък захвана да ми се свива юмрука и ръката ми заякна! (Удря с юмрук пред себе си.) Чуваши ли, срещу мойта сила никой не е устоявал досега! Планина и река не съм искал да зная напреде си. И силата си, и властта си — на, пред тебе бях ги сложил! Да ми кажеше:

легни, път да вървя по тебе, щях да легна — сянка да се повлека подире ти, щях да се повлека. Какво ще ти разправам! Ех, хубаво беше!...

Цена — Ама ти какво искаш? Пак да остана при тебе?

Змея — Изпи ли си млякото?

Цена — Аз... как да ти кажа...

Змея — Хайде, тръгвай си. Не съм научен аз на таквизи.

Цена (става, но все още не тръгва) — Ако питаш мене...

Змея — Стига толкоз. То на жени и на вашите момци е дадено да се разкисват тъй.

Цена (вперя очи в него и продължително го гледа, като че иска още нещо да каже).

Змея — Какво ме гледаш? Да се разцилия ли още. Върви си.

Цена (бавно тръгва да излязва) — Ти не искаше туй да кажеш. Ще си вървя.

Змея (става от мястото си със суров глас след нея) — Много ти здраве.

Цена (излязва от пещерата, но преди да се спусне по урвата, избръща се пак и се спогледват двамата. Колебае се силно и полу към себе си) — Ама аз дете ли съм? Сама не виждам ли? Излязох веднъж на своя глава и ще се повръщам!

Змея — Както си дошла, пак тъй се връщаш.

Цена — Къде? Какво ми трябва назад да гледам? Няма! Свършено!

Змея (като че не може да я разбере) — Какво?

Цена (запокитя шишенцето настрана) — Поврага с техните!... Не слушам никого. Няма!

Змея — Що разправяш още?

Цена (виква решително) — И да ме пъдиш, пак няма да си отида!

Змея (учудено) — Хъм, какво ще правиш?

Цена (като се хвърля тичешком към него) — Тука при тебе ще остана! Твоя да бъда. Аз сама си зная... От тебе не ме е страх!

Змея (като че се сбърква самичък, иска да каже нещо и не знае какво) — При мене?

Цена (обвива ръце около шията му и го целува. След като го погледва право в очите) —
На, виждаш ли? Съвсем не ме е страх.

Змея (смутен и цял обзет от вълнение, полека ѝ сменя ръцете от шията си) — Чакай...
Какво... Какво правиш?

Цена — Аз ти се врекох веднъж. Станах вече твоя! Какво друго? Какво ми трябва да
диря повече?

Змея (извързва се малко гърбом към нея, с наведена глава, като че се бори сам със себе
си и мъчително) — Недей. Стига вече толкоз. Върви си. Мене ми стига снощната.
Видях — хем протягаш ръце към мене, хем се теглиш назад. Не искам отново пак да я
повтарям.

Цена (като се върти около него) — Снощното, то се мина, остави го. Аз бях глупава.
Дете! Сама не знаях какво правя. Отсега нататък... Ти ще видиш! Мене ми се отвориха
очите!

Змея — Стига. Върви си. Не мога аз тези!... Какво искаш от мене?... Не съм за такива.
Аз не съм навикнал толкова... За мене ли е тая!

Цена (продължава да го тегли към себе си) — Ама чуй какво ще ти кажа! Дигни си
главата. Погледни ме. Само ме погледни в очите.

Змея — Аз нищо не можах да проумея от тебе.

Цена (увива ръце около шията му и почва отново да го целува) — На, не вярваш ли?
Още ли искаш! На, аз съм в ръцете ти. Нито ме е страх от тебе, нито ме е срам!

Змея (заробял) — Чакай, ти ме замая. Аз се забърках... Този път съвсем се забърках в
твоите...

Цена — Ти не си такъвзи. Не си. Тебе никой не те познава. Аз първа те познах. Защо
мълчиш?

Змея (след късо мълчание) — Ти наистина позна ме. И аз първи път себе си познах. От
тебе и — през тебе пак.

Цена — Ето, как и речта ти се измени, други стана изведнъж.

Змея — Първи път до моите устни други се докосват и чувам таквази дума.

Цена — Какво разправяше за себе си напред самичък. Ама ти само на приказка се правиш на зъл, нали? Само на приказка.

Змея (полека дошъл на себе си, сяда и съвсем кротко) — Седни. Стой тука. При мене. По-близо. Аз и тебе познах.

Цена — Пък искаше да ме изпъдиш. Без малко бях си отишла.

Змея — Досега друга не съм познавал и не знаях, че имало и таквизи по света.

Цена — Аз ти казах. Ти не искаше туй да речеш.

Змея — По-добре. Тъй по-добре стана. Ти сама като си тръгна и се повърна.

Цена — Като ме бяха наплашили. Забъркаха ме с техните приказки. Те разправят за тебе... Ама аз сама с очите си видях, ти не си такъвзи, какъвто те те приказват...

Змея — За другите каквото съм бил — за тебе то друго. Съвсем друго. Аз досега мислех, че нямам сърце. Камък е тука. Ти се докосна и аз го сещам сега. Първи път аз усещам сърцето си.

Цена — Всеки само сърцето си да слуша. То най-право всичко ще му каже.

Змея — Наново живот се захваща за мене. Било каквото било! Наново!

Цена — Тука двама ще го захванем. Аз ще ти бъда стопанката: ще ти разтребя, ще ти наредя всичко... Никой няма да ни се вмесва. Ще видиш!

Змея — Ти за сестра, за жена — за всичко ще ми бъдеш. Аз нямал съм досега нийде никого — расъл съм самостърк. Никого не съм искал да зная. Сега ти — за всичко.

Цена (захваща да се върти и умилква около него) — Нийде не ми е било тъй леко, както тука. С никого не съм приказвала тъй. Всички в село с мене все като че с някоя людска приказваха. И все се смеяха и се подбиваха с мене.

Змея — Аз не мога като вашите в село да въртя, да суча. Много приказки мене не ми идат. Каквото ми е на сърцето, туй ми е на езика. Казвам тъй направо.

Цена — Мене твойто ми най-харесва. И ти от всички ми най-харесваш. Такъвзи добър и личен момък няма в село.

Змея (горчиво се усмихва и я хваща за ръката) — Добър — хм! В кладенеца като се наведа да пия някога на месечина — самичък съм се уплашвал от себе си... Ти

навождала ли си се някога нощем над тъмен кладенец, да видиш как вървят една след друга звездите! Подмигват си, задирят се отдалеч и мижат, и горят...

Цена (сяда на колената му) — Каква ти е зелена брадата! Лице ти чисто — по гушата обрасло. Очи — тъмнозеленикави, такъвзи цвят само мъха по мочурите, дето расте, съм виждала... Тука по гърдите ти свети като по гушата на гълъбите... Като ги хранех, когато бях малка, мислех, че туй е от бакър.

Издаlech се зачува тъмен шум, като че много хора идат насам. Отвън пред входа се показват **две козарчета**.

Първо козарче (смее се) — Хи-хи-хи! Змея прегърнал булката си... И не чува били колко свят се е дигнал срещу него.

Трето козарче — Мълчи, да не му кажеш. Тя, Билярката, ги срещнала в клисурата. Върнала се с тях право тука да ги доведе.

Змея и Цена, без да обръщат внимание на тях.

Цена — Остави ги.

Змея — Мене ми е всичко тука. Помежду двама ни. Отвън за нищо не мисля. И тези, и които и да били — все ми е то...

Цена — Недей ги гледа, да те дразнят.

Змея — Все ми е то... И ти скоро тука ще навикнеш да гледаш и човек, и яре, и дръвце на равно!...

Козарчетата ги гледат отвън и се смеят.

Трето козарче — Какво е придобрял. Напред щеше да ни избие, пък сега нищо не вика.

Първо козарче — Гледа ни и сякаш не ни види... Може да го е свян пред булката му... Да стане да ни погне и тя ще се уплаши...

Трето козарче — Хи-хи-хи! Те ще му сметнат. Ела да видим надолу. Идат.

И **двете** пръпват из урвата. Шумът наоколо все повече и повече се увеличава. Сам-там из гората захващат да се чуват неясни човешки гласове.

Цена — Ей ги, че си отидоха сами... Аз тука при тебе ще стоя и никога няма да те оставя да се лютиш. Колкото се сърдиш, толкоз всичко по-напротив ще ти върви и ти само по-зъл ще ставаш.

Змея — Аз други ще стана. Какъвто ме искаш... И ти друга ще станеш. Оттука като се понесеш по онова ширине надолу — хи-и-и, доде ти очи стигат!... И душата ти се разширява тъй... небо и земя в нея да побереш.

Цена — Бъди си такъвзи, приказвай ми тъй. На никого не се гневи.

Змея — Да бях се отново родил, нямаше тъй да се обърна, както ти ме стори. С целия свят, дето на нож съм бил досега — ти ще ме сдобриш.

Цена (унася се в приказките му) — Недей мисли за света... Приказвай ми, само твоите приказки ми приказвай.

Змея — Склони си главата на гърдите ми. Искам само дъхът ти да сещам, да се упоявам... Тъй пролет в тиха майска утрин, възпирал съм се на рудините, упоен от дъхът на цветята. Лягал съм, затварял съм очи — по-близо до тях. Струва ми се, че им слушам смеховете, долавям им скришните думи!...

Цена — Ти разбираш ли от езика на цветята?

Змея — Постой при мене, поживей малко тука, да видиш как ти ще вземеш от всичко да проумяваш, ще ти се отворят очи и уши — цяла ще се отвориш за всичко...

Цена — Аз сепах сама колко много... много има у мене, дето напире навън, иска да излезе да се радва на ведрина.

Змея — Ще се набереш тука на радости и хубост. Сутрин, като станеш, ще видиш, щом се пукне зора, как всеки цвят ще се отърси, ще трепне всяко листо. Тръгни — накъдето поминеш: цветята ще ти се усмихват, ще ти кимат; също като на дружка... Подружи се и ти с тях, с всичко наоколо се подружи и обикни го като свое... Никога няма да сетиш самот, нито пък някога ще ти дотегнат...

Цена (отпусната в ръцете му, унася се) — Приказвай ми... Само ще те слушам...

Змея — С думи не мога ти изказа. Ти ще видиш, всичко тука без думи си шепне, тъй кротко, тихо — и на тебе ще ти притихне душата, ще забравиш думи, всичко ще забравиш, дето си приказвала до днес... Нощем, когато задремат поля и гори, когато притихне околоръст, ще чуеш тъмна приказка на тилилейските усой: там всичко в един глас тогази зашепва и те унася-унася, като в някой сладък сън, някъде пряко земя и вода...

*Докато **Змея** и **Цена** се унасят в галене и милувки, шум от много хора вече се чува съвсем наблизо до пещерата. Неясните гласове на момците самтам из гората се проясняват. **Един** вика: Оттука, наоколо да го заобиколим! **Други няколко**: Отгоре, отгоре! Гласът на **Марта Билярката**: Нататък, горе, между скалите! Гласът на **Дамяна**: Аз не се боя, ще вървя направо!*

*Тъкмо **Цена** и **Змея**, замлъкват и той се надвеса над нея да я целуне и пред входа на пещерата се показват **първият момък** и малко след него **Дамян**. Те надникват вътре и се обръщат надолу към другите.*

Първи момък — Ей ги! И двамата. Тука били.

Гласове (отдолу) — Там ли са?

Други гласове — Дръжте ги!

Дамян (като се повръща назад) — Чакайте! Ще се разправим ей сега!

Цена и Змея изведнъж скачат.

Цена (сепната) — Нашите! Какво е станало? За мене ли?

Змея (назърва и се повръща) — Стой тука! Не бой се! Те цяло село дигнали. (С досада.) Един път и аз да се умиря в живота си — и цяло село чак тука да се дигне. Сега пак крамоли...

Цена (хваща го за ръка и се мъчи да го задържи) — Не можеш се разправи с тях. Мене ме е страх! Не те пуцам.

Змея (дърпа се назад към скалите) — Да не си тука ти... Те няма да ме уплашат. Пусни ме, не бой се!

Цена — Ти не ги знаеш. Тя, Марта Билярката, им е казала и братята ми са дигнали селото. От дума няма да искат да чуят. Не можеш се справи пред тях!

Змея — Остави!

Цена — Ще стане нещо. Ти зарад мене да изпатиш. Почакай! Аз ще изляза да се разправа с тях.

Змея (като се изскубва от ръцете ѝ) — Ти тука! Не искам да се показваш. Те са дошли с мене... Чакай да видя какво искат!

В това време, докато в едина затулен кът на пещерата се разправят **Цена** със **Змея**, отвън до скалите се струпват **момците** и **мъжете**. Пред навалищата се е изстъпил **Дамян**, настръхнал и със свити юмруци. **Змея** се показва на входа на пещерата и един общ вик от навалищата го посреща: А-а-а!

Змея (Спокойно най-напред) — Каква е тази врява тука? Какво сте се помъкнали насам? Искате ли нещо?

Дамян (като му показва навалищата надолу по урвата) — Виждаш ли ги! Всички не са дошли — още идат!

Първи момък — Искаме с тебе да се разправим. Изляз тука!

Змея — Там онази, Билярката, ви развалила ума, оставили сте мисирите и угарите. Нямам аз какво да се разправам с вас!

Първи момък — Охо, до днес ако са ти търпели всички, сега няма да ти мине тъй лесно!

Дамян — Аз няма стъпка да се мръдна оттука, докато не си свърша с тебе!

Змея — Ти ли! Че какво имаш ти с мене?

Дамян — Сега ще ти кажа. Ти си примамил и отвлякъл най-първото момиче от село нощес!

Змея — И тъй да бъде! Тебе, на вас какво ви влиза? Я се бягайте по-скоро оттука!

Дамян — На мене! Тя годеница ми беше!

Първи момък — Недей заплита тука, Дамяне, твойта! (Към Змея.) И да не му е била? Ни на него, ни на мене — никаква да не ни е била!

Други попрекарал години мъж (бързо се вмесва в разговора) — Тъй-тъй... Тука сме излезли цялото село, се казва. Ти момиче от нас си отвлякъл. Наше момиче!... Всеки от нас храни — ако не храни, сестра чува.

Змея (нетърпеливо) — Е, че?

Другият мъж — Те не са за людски... На змейове да ги оставим да ги отвличат в пещерите си...

Змея — Кой от вас знае как съм я отвлякъл, че сте се запънали насреща ми?

Дамян — Знаем — разбрахме ти ний всичките майсторлъци!

Първи момък — С билки си я омагьосал и си я грабнал на коня си... Тя щом се опомнила отзарана и викнала да плаче.

Змея — Вий с билки и магии се запоявате едни други, никой от носа си да не вижда подалеч! Тука на тази ведрина билка и магия сваят не потъмнява... Нейната и моята е друга, съвсем друга!

Втори момък (из навалицата вика към другите) — А бе на кого ги разправя той тези! Нейната и неговата!... Че когичком пък се завърза помежду им...

Трети момък — Ами-ами! По извор ли се харесаха или от седенките?

Четвърти момък (към Змея) — До снощи тя не беше те виждала биля!

Змея — Ако ний с нея като вас сме се кротко и умилно гледали и сме се лигавили с думи... Ехе!... По извор и по седенки... Днес да й менци напия, пък утре да й китка от чело!... Те тези на вас са дадени... Когато ний двама се спогледнахме само!... Хм — и дума... За какво аслъ ни са думи! Те таквизи като вас, дето тука нямат нищо, дето не знаят друго — те по години ще се разправят...

Трети мъж — Тези работи — на нас сега ти не ги приказвай.

Четвърти мъж — Всеки тъй ли, онъй ли е минал по този път. Хо-о-о-о, и оттатък биля!

Змея — Хм, вие! И вие, а? Най-напред може ли се събра във вашата глава туй?... Вий, дето сте се помъкнали, да ни делите един от друг. Тя била ваша, пък аз Змей. Като съм! Разгръщал ли е някой тук да ми види какво има вътре, че тогази да приказва!

Втори момък — Я го слушайте — и той разправя за сърце!

Няколко момци (главно разсмени) — О-хо-о-о!

Змея (със сдържан гняв) — Ха, думите ми на смях ли ги взехте! Защо се разправям с вас. Я по-скоро да ви гледам гърба. Те моите не са за вас!

Втори мъж — Чакай, не се люти! То сърцето ти и техния смях — те тези са дребни. За тях то врява на света не се дига.

Няколко от мъжете — Право-право.

Втори мъж — Ний сме дошли сега тук — дай ти момичето, пък да си вървим!

Трети мъж — Тя си е наша! При майка й и при баща й.

Змея (виква) — Тя е моя! Никой няма вече нищо с нея.

Дамян (към селяните) — Тя сама е плакала отзарана, искала е да си доде. Няма да я оставим! Не го слушайте!

Цена се показва зад **Змея** и наваницата се още повече оживява. Всички заничат към нея. В същото време отдолу се показват **Любен** и **Стоил**, които разблъскват наваницата и излизват срещу **сестра си** и **Змея**.

Няколко гласа — Братята й, ей братята й!

Дамян — Сама сега пред тях да разправи!

Цена (смело срещу всички) — Братя — който ще да е, ще ви кажа! Не искам с никого нищо да имам вече. Аз сама съм си хванала пътя, дето ме изведе, то моя работа. Не искам никой да ми се пречи. Да ми се вмесват.

Любен (учудено вперил очи в нея) — Ама туй, Ценке, ти ли си? Дето гласа й не се чуваше в къщи! Ти ли си отворила тези уста?...

Цена — Аз съм! Не си ме познал досега, тука сега да познаеш сестра си!

Стоил (кипнал от яд, едва говори) — Ти сама не знаеш какво бърбориш! Тук пред цялото село... Дигнала си сватба, видиш ли каква! Да си скъса майка ми косите и да плаче в къщи!

Цена — Аз не съм умряла, да ме оплаква!

Стоил — Да беше умряла по-добре, отколкото тука да ни доведеше!

Трети мъж (към Цена строго и сърдито) — Имаш пък още очи да гледаш и да приказваш!... Я тръгвай напреде ни по-скоро — в село, у вас ще разправяш!

Цена — Умирам, там се не връщам вече!

Дамян (към братята й) — Той я е запоил. Тя не е на себе си...

Любен — Туй не е мойта сестра... Тя само да се опомни да погледне този къде я е довел — ще се уплаши!

Цена — Сама по-добре зная къде съм! Вий стойте и гледате отвън, пък аз съм вътре.

Стоил (пресича я) — Ти си глупава! Не искам да слушам! Млъквай! Не искам да слушам!

Цена — Че вий кога сте ме погледвали и сте искали да ме чуйте, мене.

Стоил (хвърля се към Змея) — Този... Този, дето се е стъписал настрани и мълчи. Аз него!...

Няколко гласа — Дръж него! Дръж го!

Втори мъж — Той е всичко!

Змея (като застава изведнъж пред **Стоила**) — Не исках да се вмесвам между вас и нея. — Какво?

Стоил — Как ти влезе под кожата на туй момиче! Искам да ми кажеш: как в една нощ му обърна ума!

Цена — Мене питайте!

Няколко гласа — Ти настрана!

Змея (мрачно и тихо) — Ще ти кажа!

Стоил — От тебе аз сестра си искам! Чуваш ли!

Няколко гласа — Исай я — да ти каже!

Други гласове — Тука пред всички да каже!

Змея — Недейте ме зашеметява с врява и приказки само! Дигнали сте тези — не съм научен аз тука на таквизи...

Незахванал още да разправя **Змея** и отдолу се зачува викът на **Стамена**. Той бързо разблъсква селяните и гневен, запъхтян, се втурва към входа на пещерата.

Стамен (дигнал нож тичешком) — Бягайте се от пътя ми всички! Не гледам! Обърнал съм дън земя да го търся от отзарана... Причерняло ми е пред очите, не гледам!... (Съглежда Змея и се хвърля с ножа върху него.) Тебе търся! Няма да ми убегнеш!

Цена (мигновено се хвърля пред брата си и разперя ръце да заварди Змея) — Нямах ти нищо с него — аз го повиках!

Стамен (в бързината си, като забива нож в сърцето на сестра си) — Нищо не слушам, не гледам! Притъмняло ми е...

Цена пада мъртва на ръцете на **Змея**. Навалицата изтръпнала се стъписва.

Любен (ужасен) — Стамене!

Стамен (като отстъпва и вижда какво е направил) — Ха-а, вместо него тебе ли! По-добре е с моята ръка — отколкото да те гледам в ръцете му!

Змея (настръхва, оставя на скалите трупа и виква с всичка сила) — Затуй ли дойдохте? Махвайте се!... Оттука... По-скоро оттука!... Всички!

Навалицата плахо се отдръпва.

Дамян (към Стоила и Любена) — Не му я оставяйте! Да я вземем, да я погребем в село!

Няколко от селяните посягат към трупа и изведнъж пак отстъпват.

Змея (завардва трупа и след това се втурва подир множеството) — Не я давам! Тя е моя! Не пипайте! Махвайте се! Ще ви помага, като хала! Да ви не гледам! Оттука! Очистяйте оттука!

Навалицата уплашена се пръсва надолу из урвата. След малко затихва, **Змея** се повръща, дигва **Цена** на ръце и я внася вътре.

Змея оставя трупа на легло, гледа я умилно и продължително мълчи. После едри капки сълзи закапват от очите му, той се навежда и прилепя устни до тия на мъртвата.

Елена, апрел 1910

Край